

MOMIR MILOJEVIĆ

NEKI AKTUELNI MEĐUNARODNI PROBLEMI I FRANCUSKA LEVICA

I – *Ka zajedničkom programu levice*

Duga je istorija saveza i rasepa socijalista i komunista u Francuskoj. Težnja za približavanje gledišta najvećih opozicionih partija bila je naročito pojačana u vreme predsedničkih izbora (krajem 1965), a posle izbornog neuspeha (juna 1968) dolazi do zatišja na tom planu. Događaji u vezi sa Čehoslovačkom kao da nagovještavaju ponovno približavanje. Ovo je oduvek ostvarivano postepeno. Prvi konkretniji rezultat u tom pravcu predstavljao je tzv. izborni pakt Federacije demokratske i socijalističke levice¹ i Komunističke partije Francuske, od 20. decembra 1966. Njime je bilo predviđeno uzajamno odustajanje kandidata (ako dođe do ponovnih izbora) u korist onih koji imaju najviše izgleda da budu izabrani. Zahvaljujući tome opozicija je u Parlamentu do juna 1968. držala takoreći polovinu sedišta, tako da je vlada zavisila od stava tzv. levih golista i nezavisnih republikanaca. Zajedničko saopštenje od decembra 1966. sadržalo je i neka osnovna politička načela. Rad je nastavljen na izradi zajedničkog programa, pa je 15. juna 1967. dogovoreno da se obrazuje zajednička radna grupa. Ova je posle višemesečnog rada izradila nacrt koji je podnet obema partijama. Najzad je na sastanku delegacija dveju partija (23. februara 1968) izrađen tekst zajedničke izjave. On je objavljen sutradan, pošto je prethodno bio odobren od Izvršnog odbora Federacije i Centralnog komiteta KPF. Izjava od 24. februara 1968. predstavlja do sada najvažniji i najpotpuniji zajednički akt dve najveće opozicione partije u Francuskoj², iako je to samo jedna etapa na putu ostvarenja

¹ Nju sačinjavaju tri političke partije: Socijalistička, Radikalsocijalistička i Konvencija republikanskih institucija. Međutim, ona u pojedinim pitanjima istupa kao celina pa i u odnosu prema KPF. Zato u ovom radu upotrebljavamo izraz »dve partije«, dok se u njihovim dokumentima govori o dve »formacije« (*formation*).

² Njima se u Parlamentu do juna 1968. pridruživala sa tri poslanika Ujedinjena socijalistička partija (osnovana 1960), čiji se politički program, slično italijanskoj Socijalističkoj partiji proleter-skog jedinstva, nalazi negdje u sredini između Federacije i KPF. Ona ne želi da se priključi ni jednoj od ovih partija već zadržava slobodu akcije. U majskim događajima u Francuskoj ona se pokazala najborbenijom, optužujući Federaciju i KPF za saradnju sa vladom. To joj je donijelo nešto više glasova na izborima juna 1968, ali ni jedno poslaničko mesto.

zajedničkog programa, neophodnog za eventualno obrazovanje zajedničke vlade. Unutrašnji potresi u Francuskoj maja-juna 1968. su ne samo ukočili već i donekle doveli u pitanje mogućnost ostvarenja ove ideje. Akcija pet zemalja Varšavskog ugovora u Čehoslovačkoj, pored posledica na planu spoljne politike ima uticaja i na unutrašnji život pojedinih zemalja i partija.

II – Spoljna politika i francuska levica

Logično je da pitanje spoljne politike i međunarodnih odnosa nađu mesta u ovakvim dokumentima. Saopštenje od decembra 1966. kao rezultat izbornog saveza, sadrži samo najosnovnija pitanja o kojima je postignuta saglasnost, iako priznaje da delegacije ne »prikrivaju razlike o značajnim pitanjima spoljne politike«. Izjava od 1968. ima širi značaj. Ona predstavlja izraz zajedničke platforme, nešto mnogo više od izbornog proglašenja. Zato ona sadrži i posebna shvatanja partija o pojedinim pitanjima. Time dokument postaje bogatiji i omogućava da se lakše uoče različita gledanja koja još uvek postoje. Najzad, prostorno mereno, u saopštenju od 1966. spoljna politika dobila je vrlo skromno mesto, dok 1968. ona zauzima jednu trećinu izjave. To je pouka izvučena iz izbora na kojima su J. Lecanuet i njegov Demokratski centar najveći broj glasova dobijali zahvaljujući soplnopolitičkim parolama i zalaganju za ujedinjenje Evrope. To objašnjava istovremeno relativni uspeh Federacije, zašto KPF nije dobila više glasova kao i opadanje broja glasova u korist golista.³

Iz tih je razloga interesantno proučavanje stava francuske levice prema najznačajnijim međunarodnim problemima. Naravno da pitanja o kojima se govori u pomenutim dokumentima, a naročito izjavi od 1968, nisu od podjednakog značaja. Neka od njih imaju opšti značaj za održanje mira i bezbednosti u svetu, neka od njih posredno doprinose tome ali su od posebnog značaja za Francusku, dok su neka aktuelna pitanja rezultat pogoršanja međunarodne situacije 1967. i 1968.

A. CILJEVI I NAČELA FRANCUSKE SPOLJNE POLITIKE

Kada je reč o političkim partijama razumljivo je što se ova pitanja posmatraju kako uopšteno tako i kroz prizmu spoljne politike koju bi Francuska trebalo da vodi. U tom pogledu još uvek postoje razlike u shvatanjima Federacije i KPF i pored sveg približavanja gledišta, iako često one svode na razlike u pogledu sredstava i metoda za ostvarenje postavljenih ciljeva. U saopštenju od 1966. se kao ciljevi ističu: razvijanje miroljubive koegzistencije, razvijanje političkih, ekonomskih i

³ Ovo se ne odnosi na poslednje izbore, održane 23. i 30. juna 1968, na kojima su posebni činovi igrali odlučujuću ulogu.

kulturnih odnosa sa svim zemljama i mirno rešavanje međunarodnih sporova. To isto sadrži i izjava od 1968, ali sa izvesnim nijansama, naročito u pogledu prednosti koja se daje pojedinim od tih ciljeva.

Tako Federacija ističe tri glavna cilja: 1) organizacija mira, 2) izgradnja evropske političke zajednice, i 3) razvoj odnosa zemalja »trećeg sveta«.⁴

Komunistička partija Francuske, osuđujući nacionalističko izdvajanje, još ističe da je nacionalna nezavisnost jedan od suštinskih osnova demokratske spoljne politike. Bezbednost zemlje zahteva da Francuska bude u stanju da suvereno odlučuje o svojoj sudbini. Kriza u vezi sa Čehoslovačkom sada je svakako još više utvrđuje u tom stavu. Osnovni cilj, održanje mira i bezbednosti, može da se ostvari samo putem mirnog rešavanja sporova, razoružanja, kolektivne bezbednosti i poboljšanjem odnosa između Istoka i Zapada.

1. *Mirno rešavanje međunarodnih sporova* se pominje u oba dokumenta. U prvom to je jedno načelo dok se u drugom pominju i načini i metodi rešavanja sporova. Federacija i KPF su saglasne da sporove treba rešavati putem arbitraže. Međunarodni sud pravde u Hagu se ne pominje, što je i zvanični stav Francuske. Međutim, Federacija ističe u tom pogledu ulogu Ujedinjenih nacija, koje treba da raspoložu materijalnim sredstvima da bi se obezbedilo poštovanje odluka od strane svih država. KPF ne govori o jačanju međunarodnih organizacija već insistira na striktnoj primeni međunarodnih prava, koje po njoj predstavlja Povelja UN. Teško je iz ovih oskudnih i uopštenih formulacija pouzdano zaključivati o stvarnim razlikama u gledištima, zbog čega su jedni za jačanje UN a drugi samo za poštovanje njihove Povelje. To je možda moguće samo ako se imaju u vidu različite težnje koje postoje u međunarodnim odnosima, što prevazilazi okvire ovoga rada.

Postoji saglasnost da se prilikom rešavanja sporova Francuska mora rukovoditi načelima prava naroda na samoupravljanje, nemešanja u unutrašnje stvari, rešavanja sporova putem pregovora i miroljubive koegzistencije država, bez obzira na njihovo uređenje. Ova načela danas imaju poseban značaj. Već na prvi pogled pada u oči da su redaktori imali u vidu političku stranu problema, ne vodeći računa o teorijskom značenju formulacija. Inače se svakako ne bi dogodilo da umanje domašaj postavljenih načela, koja prevazilaze rešavanje sporova. Tako je koegzistencija postala načelo kojim se treba rukovoditi prilikom rešavanja sporova umesto da to rešavanje sporova bude shvaćeno kao jedno od načela koegzistencije, što je prihvaćeno i u okviru Ujedinjenih nacija.

Poseban vid primene načela samoopredeljenja nosi pečat posebnih francuskih uslova, a ističe se u delu izjave koja se odnosi na francuske prekomorske posede. Tu se konstatuje da na prekomorskim teritorijama i departmanima, zbog politike i administrativnih metoda vlasti, situacija ne prestaje da se pogoršava. Francuska treba da se nadahnjuje

⁴ U francuskom političkom rečniku se izraz »tiers monde« često pogrešno upotrebljava za označavanje zemalja u razvoju.

željom zainteresovanih naroda za emancipacijom, vodeći računa o potrebama svakog od njih. Za Federaciju je to pitanje »stvarne emancipacije«. Ona se zalaže pre svega za garantovanje slobodnih izbora da bi se saznalo mišljenje zainteresovanog stanovništva. Nije jasno da li se misli na samoupravu, autonomiju ili nezavisnost. KPF je odrednija. Ona »podržava zahteve naroda Gvadalupe, Gijane, Martinika i Reiniona koji traže »autonomiju«, koja bi im dopustila da sami upravljaju svojim poslovima »u okviru Francuske republike«. Sa svoje strane KPF je priznala autonomiju ili nezavisnost komunističkim partijama na ovim teritorijama.⁵ Ovo je važno istaći pošto je reč o jednom od svakako najosteljivijih pitanja za Francusku.

2. *Razoružanje i kolektivna bezbednost.* – Saopštenje od 1966. se izjašnjava za opšte, istovremeno i kontrolisano razoružanje, a naročito za povratak Francuske na Ženevsku konferenciju. Sa posebnom žestinom se napada izgradnja francuske udarne snage (force de frappe). Delegacije dve partije se izjašnjavaju za potpisivanje Moskovskog sporazuma o delimičnoj zabrani nuklearnih opita od 1963. One su isto tako protiv širenja i proizvodnje nuklearnog oružja. Izjava od 1968. potvrđuje ova načela i dalje ih razrađuje. Francuska levica je za obrazovanje denuklearizovanih zona u Evropi, kao i za obavezu nuklearnih sila da neće upotrebiti atomsko oružje protiv zemalja obuhvaćenih tim zonama. Ona se isto tako izjašnjava za postepeno i istovremeno smanjivanje stokova nuklearnog oružja, što treba da vodi opštem razoružanju, kao i za raspuštanje postojećih vojnih blokova koji više ne odgovaraju potrebama savremenog sveta. Blokovi treba da budu zamenjeni paktom o kolektivnoj bezbednosti, nenapadanju i uzajamnoj pomoći. Zato je potrebno sazvati konferenciju na kojoj bi učestvovala sve evropske države. U tom cilju treba razvijati saradnju sa svim zemljama bez diskriminacije, naročito između zemalja Istoka i Zapada.

KP Francuske stavlja u izjavu poseban naglasak na neobnavljanje Atlanskog pakta 1969, a u svakom slučaju za povlačenje Francuske iz njega. Ovo objašnjava željom da Francuska ne bude uvučena u rat zbog interesa američkog imperijaalizma, a koji ne bi bili i njeni interesi. U očekivanju istovremenog raspuštanja vojnih blokova, interes je Francuske da očuva punu slobodu delanja kako bi mogla da igra aktivnu ulogu u razvijanju kolektivne bezbednosti i međunarodne saradnje.

Ovo odražava razlike koje u tom pogledu postoje između država. Francuski socijalisti se izjašnjavaju za ukidanje vojnih blokova, ali istovremeno traže ustupke od strane SSSR.⁶ Oni smatraju da jedno-

⁵ Tako je KP Reiniona učestvovala na savetodavnom sastanku komunističkih partija u Budimpešti (krajem februara i početkom marta) i jedina se uzdržala prilikom glasanja za rezoluciju. Na zasedanju pripreme komisije (održanom krajem aprila takođe u Budimpešti) učestvovala je i delegacija KP Martinika, a na zasedanju pomenute Komisije krajem septembra i početkom oktobra 1968. i delegacija KP Gvadalupe i Martinika.

⁶ U tom smislu je i izjava koju je 18. decembra 1967. dao na francuskoj televiziji Guy Mollet, šef Socijalističke partije i potpredsednik Federacije. Le Monde, 20 décembre 1967, p. 6.

strano otkazivanje ili prosta izmena Atlanskog i Varšavskog pakta nije dovoljna, ukazujući i na postojanje dvostranih ugovora između država u istočnoj Evropi. Potrebno je menjati odnose Istok-Zapad u svetlu promena nastalih za poslednjih dvadeset godina. Federacija ističe u izjavi da bez jedinstveno otkrivanje savezničkog, naročito atlanskog, bilo opasno za Francusku. Razumljivo je zašto komunisti ne misle tako. Profesor M. Duverger smatra da će pitanje Atlanskog pakta postati uskoro akademsko.⁷ On je to, međutim, pisao šest meseci pre akcije zemalja Varšavskog ugovora u Čehoslovačkoj, koja ponovo ukazuje na aktuelnost ovog pitanja i svakako otežava njegovo rešavanje, što se takođe odražava i u nešto izmenjenom stavu francuske vlade u tom pitanju. To istovremeno nalaže potrebu ulaganja povećanih napora u tom pravcu, pošto očigledno da se to pitanje može rešiti samo u sklopu opšteg poboljšanja u međunarodnim odnosima.

3. *Odnosi Istok-Zapad.* – Jasno je da nema bezbenosti bez saradnje svih država. U Francuskoj je skoro svima postalo jasno da nema stabilnosti oslanjanjem samo na jednu stranu, ma kako ona moćna bila. Otuda i želja za vođenjem samostalne politike, pa i u pitanjima kolektivne bezbednosti. Skoro svi su saglasni da to znači izgradnju Evrope ne protiv SSSR već stvaranjem zajedničkog sistema.⁸ Federacija se zato izjašnjava za ujedinjenje Evrope, pri čemu bi jezgro sačinjavala Evropska ekonomska zajednica. U govoru održanom u Evropskom parlamentu 24. januara 1968, dakle mesec dana pre objavljivanja zajedničke izjave, tadanji predsednik Federacije F. Mitterrand je izjavio da Zajednica omogućava rešenje problema miroljubive koegzistencije između Istoka i Zapada. Osuđujući politiku vlade, on je istakao da je Francuska osigurala sebi »vodstvo u desintegraciji Evrope«.⁹ U tome Federacija vidi ulogu Evrope kao posrednika u odnosima između SAD i SSSR. Vredno je istaći da general de Gaulle smatra da će Evropa moći da uspostavi ravnotežu i mir samo udruživanjem Slovena, Germana, Gala i Latina.¹⁰ On je još 13. novembra 1944. govorio Churchill-u o evropskoj ravnoteži i stvaranju međunarodne organizacije koja neće biti samo poprište sporova između Amerike i Rusije.¹¹ U tom pogledu on očigledno ide dalje od velikog dela francuske levice. Samo se postavlja pitanje mogućnosti ostvarenja tog ideala, posebno u sadanjim okolnostima. Razvoj međunarodnih odnosa pokazuje težnju da se rešavanje međunarodnih problema često predstavi kao da zavisi od rešavanja iz njih izvedenih pitanja. Velike sile uspevaju da nametnu uverenje da je međunrodna zategnutost posledica nekih još nerešenih

⁷ M. Duverger, La pierre d'achoppement de la gauche, Le Monde, 24 février 1968, p. 1.

⁸ Tu misao izrazio je i R. Squercioni u referatu na kolokvijumu o evropskoj levisi, održanom u Cachan-u u vreme objavljivanja Zajedničke izjave. Le Monde, 24 février 1968, p. 7.

⁹ Le Monde, 25 janvier 1968, p. 17.

¹⁰ Ratni memoari, III, Beograd 1968, str. 55.

¹¹ Isto, str. 60-61. O evropskoj politici de Gaulle-a vid. opširnije i R. Vukadinović, Procesi i koncepcije evropskog ujedinjavanja, Politička misao, 1967, br. 2, str. 340-351.

problema. Time se prikriva da pravi uzrok zategnutosti leži u sukobima interesa i da su pojedina nerešena pitanja samo rezultat takve politike. Najbolji dokaz za to pruža njihovo rešavanje u pojedinim periodima. Zbog toga mnoga nerešena pitanja nisu uopšte nerešiva.

B. NEKA AKTUELNA MEĐUNARODNA PITANJA

1. *Pitanje Nemačke.* – Nemački problem je možda najbolji primer za to. Tvrđilo se da je hladni rat nastao usled neslaganja saveznika u pogledu budućnosti Nemačke. Međutim, on je prošao i bez rešavanja nemačkog problema, a danas preti da ponovo izbije. Surovo ratovanje u Vijetnamu nisu uspelo da dovede do novog hladnog rata. Nemački problem je storen u hladnom ratu, ali je toliko zamršen da ga je nadživio. On nije uspeo da spreči smanjenje zategnutosti i sporazumevanje SAD i SSSR u čitavom nizu pitanja (Trst, ponovna neizvesnost Austrije, delimična zabrana nuklearnih opita, danas neširenje nuklearnog oružja, iako taj ugovor SAD iz posebnih razloga još nisu ratifikovale). Problem Nemačke zavisi od rešavanja problema evropske bezbednosti. Toga su svi svesni, pa i sami Nemci. Zato nije slučajno što su pokušali da se ovo pitanje pokrene sa mrtve tačke činjeni upravo u periodima popuštanja zategnutosti.

Francuske političke partije su u ovom pitanju bile oštro podeljene, pa to važi i za one koji pripadaju levici. Saopštenje od 1966. povezuje ta pitanja,¹² dok ih izjava iz -968. odvaja. Ona čini korak dalje, potvrđujući postojanje Nemačke Demokratske Republike. Normalizacija odnosa između dve nemačke države je činilac miroljubive koegzistencije u Evropi. Međutim ne predlaže se nikakvo konkretno rešenje.

Federacija sa svoje strane predlaže stvaranje ekonomske konfederacije između dve Nemačke. Na kolokvijumu u Cochan-u M. Rocard, sekretar Ujedinjene socijalističke partije, predložio je stvaranje »neutralne konfederacije dve Nemačke« i dezangazovanje u Evropi.¹³ Dalje od toga se ne ide, svakako da se ne prejudiciraju rešenja. Učešće NDR u okupaciji Čehoslovačke čini da se o ovome za sada ne govori.

KPF ne predlaže nikakvo rešenje, već samo zahteva priznanje NDR od strane Francuske. To je samo formalno pitanje, pošto u Parizu postoji trgovinsko predstavništvo NDR.

2. *Pomoć zemaljama u razvoju.* – Saopštenje od 1966. uopšte ne pominje ovo pitanje, a u izjavi od 1968. su data samo neka načela. U njoj se izjašnjava za istinsku dvostranu i višestranu pomoć bez ikakvih kolonijalističkih uslova. Federacija i KPF obećavaju da će se demokratska Francuska založiti ne samo da daje 1% svog nacionalnog dohotka prema preporuci UN,¹⁴ već i da se ovaj procenat poveća. Ona će preduzeti sve da se utvrde stabilne cene osnovnih proizvoda i ustanovi

¹² Le Monde, 22 décembre 1966, p. 7.

¹³ Le Monde, 27 février 1968, p. 6.

¹⁴ Ovo je predložio na Zenevskoj konferenciji o trgovini i razvoju (1964) profesor André Philip.

carinski sistem koji bi pomogao njihov izvoz. Ona će, u obliku dugoročnih kredita sa niskom kamatom, doprinostiti izradi i finansiranju njihovih industrijskih programa. Pomoć i saradnja biće plod slobodnih pregovora, zasnovanih na ravnopravnosti i nemešanju u unutrašnje stvari zainteresovanih zemalja.

Federacija dodaje da će izgradnja Evrope olakšati rešavanje problema zemalja u razvoju, likvidirajući posledice nacionalizma i zamenjujući kolektivnom pomoći često sebične akcije industrijski razvijenih zemalja.

Ovo je jedno od značajnih pitanja međunarodnih odnosa i odlaganje njegovog rešavanja može da ima teške posledice. To u izvesnoj meri važi i za druga pitanja koja međunarodna zajednica mora da rešava.

3. *Problem Vijetnama* je takve prirode pošto rat može da se proširi i na druge zemlje jugoistočne Azije. I ovaj sukob još nije rešen ne zato što narod ne može da nađe rešenje nego zato što drugi žele silom da mu nametnu rešenje. Stoga bi se moglo deći da u ovom pogledu i nema razilaženja. Kako vlada tako i opozicija u Francuskoj zahtevaju bezuslovno obustavljanje bombardovanja Severnog Vijetnama i rešavanje vijetnamskog pitanja u skladu sa ženevskim sporazumom od 1954. i pravom vijetnamskog naroda da slobodno odlučuje o svojoj sudbini.

Federacija i KPF se zalažu za priznanje DR Vijetnama od strane Francuske. I ovo je obična formalnost, pošto se u Parizu odavno nalazi sjeverovijetnamski predstavnik Mai Van Bo, održavajući stalno vezu sa Ministarstvom spoljnih poslova.¹⁵ Mnogo su važnije razlike u pogledu prilazanja rešavanju problema.

Federacija smatra da u pregovorima treba da učestvuje Front nacionalnog oslobođenja, kao i svaka druga »representativna formacija«. KPF pak smatra da je FNO jedini pravi predstavnik naroda Južnog Vijetnama. Isto tako ona »potvrđuje predloge« DR Vijetnama i FNO za rešavanje problema, dok su ti predlozi za Federaciju »jedan od nužnih elemenata« za pregovore. KPF je u ovom pogledu naizgled nepopustljiva. Interesantno je da Federacija predlaže neutralizaciju širokog sektora Jugoistočne Azije, dok se KPF ne izjašnjava o tome. Međutim, nijedna partija ne inzistira na ovome već se rešenje prepušta zainteresovanim stranama.

4. *Srednji istok*. — Dve partije su se naročito razišle juna 1967. u pogledu ocene oružanog sukoba koji je izbio između Izraela i nekih arapskih država. Kako vladi tako i opoziciji nije bilo lako da zauzme stav u pitanju koje je igrom velikih sila postalo vrlo složeno. Što su god više težile da zauzmu neutralniji ili razumniji stav sve više su nailazile na kritiku zaraćenih strana. Politički i ekonomski razlozi, sastav partija i druge okolnosti uticale su na njihovo izjašnjavanje. Uopšte

¹⁵ On ima zvanje »genralnog delegata« (*délégué général*). Stoga nije bilo teško postići sporazum da se pregovori sa SAD vode u Parizu. Prema nepotvrđenim vestima sada se razmatra pitanje otvaranja predstavništva DR Vijetnama višeg ranga.

javnog mnjenja dostiglo je vrhunac kada je posle neprikrivenog pritiska usledila i vojna okupacija ove zemlje. Francuska levica stavljena je pred težak ispit savesti jer je morala da se izjašnjava o akciji socijalističkih zemalja, sa kojom je ipak bilo teško složiti se. To naročito važi za KPF, koja je u prošlosti uvek pokušavala da opravda postupke SSSR,²¹ što je uvek morala da plaća gubitkom ugleda, a time i glasača odgojenih u duhu liberalističkih tradicija. Politička kriza stvorena re-agovanjem nekih zemalja na promene u Čehoslovačkoj dala je priliku francuskim komunistima da pokažu da li više vode računa o nacionalnoj nezavisnosti, na kojoj insistiraju i u Zajedničkoj izjavi od 24. februara 1968, ili o interesima jedne strane sile, za šta su često optuživani. Iz tih razloga je u krugovima levice sa zadovoljstvom primljena izjava W. Rochet-a, data posle zasedanja CK KPF 18. i 19. aprila 1968, da svaka komunistička partija treba da određuje sopstvenu politiku u zavisnosti od uslova koji postoje u svakoj zemlji. To je bila ne samo potvrda tzv. nacionalnog puta već i prva osuda politike pritiska u ime proleterskog internacionalizma. Prvi put u svojoj istoriji KPF nije odobrila stav KPSS. Izborni poraz juna 1968. primorao je francuske komuniste da se još čvršće vežu za taj put, a optužbe da su pripremali pobunu učinile su da se rukovodstvo KPF više nego ikada zalaže za red i zakonitost, kao i za rešavanje svih sporova mirnim putem. U tom svetlu treba posmatrati put W. Rochet-a u Prag i Moskvu sredinom jula 1968, baš u vreme sastanka petorice u Varšavi. On je tom prilikom nagovestio rukovodiocima češke i sovjetske partije da će KPF morati da javno osudi eventualnu vojnu intervenciju u Čehoslovačkoj. To potvrđuje i jedna rečenica saopštenja Politbiroa KPF, objavljenog 21. avgusta u podne, u kojoj se kaže da je protivljenje KPF svakoj intervenciji spolja poznato kako iz odluka Politbiroa i CK tako iz demarša Generalnog sekretara.²² U saopštenju se ponavlja da sva sporna pitanja između bratskih partija treba da budu rešavana dvostranim i višestranim razgovorima, uz poštovanje suverenosti svake države i nezavisnosti svake partije, u duhu proleterskog internacionalizma. Stoga je izraženo zadovoljstvo posle sastanka u Cierni i Bratislavi. Isto tako se izražava iznenađenje i neodobravanje (*réprobation*) vojne intervencije u Čehoslovačkoj, mada se ističe da KPF ima izvesne rezerve u pogledu nekih pojava u unutarašnjem razvitku Čehoslovačke. Međutim, to je u nadležnosti KPC.

Ovaj stav prihvatio je i CK KPF. Njegova rezolucija prihvata saopštenje Politbiroa, ali sadrži i neke nove elemente. Tako se u njoj kaže da svaka partija treba slobodno da određuje oblike svojih akcija, vodeći računa o konkretnim uslovima, interesima radničke klase i svog naroda, kao i »svetskog demokratskog i revolucionarnog pokreta«.²³ Pozivajući se na deklaraciju 81 komunističke i radničke partije (1960), CK se izjašnjava za konferenciju evropskih komu-

²¹ Na pr. sporazum sa Nemačkom (1939), rezoluciju IB (1948), intervenciju u Mađarskoj (1956).

²² *Le Monde*, 22 août 1968, p. 5. To jasno ističe ispravka objavljena sutradan. *eLe Monde*, 23 août 1968, p. 8.

²³ *Le Monde*, 24 août 1968, p. 7.

nističkih partija i odbacuje vojnu intervenciju. Posebno ističe rešenost da se produže naponi za učvršćivanje sa svim partijama, posebno sa nističkog pokreta i odnosa solidarnosti sa svim partijama, posebno sa sovjetskom, sa kojom je »oduvek« ujedinjuju veze bratskog prijateljstva.²⁴ Nepružanje bezrezervne podrške rukovodstvu Čehoslovačke i isticanje solidarnosti sa SSSR ponavlja se i mesec dana kasnije u članku koji je u »Humanité«-u napisao E. Fajon.²⁵ Iako ističe da se u ime proleterskog internacionalizma ne mogu kršiti druga isto tako osnovna načela, kao što su nezavisnost svake partije i nemešanje u unutrašnje stvari, niti da je bilo dokaza da je Čehoslovačkoj pretila opasnost od kontrarevolucije ili imperijalističke intervencije, on se izjašnjava za očuvanje prijateljstva sa SSSR, koji za njega i dalje ostaje odlučujućim bedem u borbi protiv imperijalizma.

Davanje dosta mesta solidarnosti i priznanja SSSR izaziva brojne komentare. Neki u tome vide želju za kompromisom. Otuda i potreba da G. Marchais, član Sekretarijata, izjavi preko radija da nema razlike između saopštenja Politbiroa i rezolucije CK. Rezolucija u potpunosti prihvata pomenuto saopštenje. Normalno je po njemu što se saopštenje ograničilo na intervenciju i osudilo je, ali je za njega isto tako normalno da rezolucija pokuša da svestranije osvetli stvari. Odajući takođe mnoga priznanja SSSR-u, on je izjavio da ne treba očekivati antisovjetski stav.²⁶ Slično je stvar shvatio i Guy Mollet, dajući čak da rezerve KPF samo daju veću vrednost neodobranju sovjetskog postupka.²⁷

Sadržina rezolucije CK se pripisuje različitim stavovima ispoljenim na zasedanju CK. Prema nepotvrđenim izvorima skoro 1/3 članova CK je kritikovala Politbiro što je požurio da osudi intervenciju, dok mu je manjina zamerala što to nije učinio još oštrije.²⁸ Otuda rezolucija predstavlja kompromis.

Vest o pregovorima u Moskvi izazvala je olakšanje. Politbiro je od njih očekivao normalizaciju situacije »storene vojnom intervencijom u Čehoslovačkoj«, uz poštovanje suverenosti i međunarodnih obaveza. što treba da ima za posledicu »povlačenje intervencionističkih snaga«. ²⁹ Zato je i tada postignuti sporazum ocenjen kao pozitivna stvar.³⁰

Delikatnost položaja u kome se našla KPF izrazio je i W. Rochet na radiju, rekavši da je »ne bez gorčine i izvesnog bola«, konstatovan ozbiljan nesporez sa KPSS. Ali vojna intervencija je teška greška i to se mora reći. No on nije propustio da ponovi iz rezolucije izraze so-

²⁴ Na istom mestu.

²⁵ On je u ime KPF potpisao, zajedno sa J. Duclos-om, rezoluciju IB 1948.

²⁶ Le Monde, 25-26 août 1968, p. 8.

²⁷ Na istom mestu.

²⁸ Prema pisanju »Unita« izgleda da se u Italiji preko 25% članova KP pita da li je SSSR morao imati ozbiljnog razloga za intervenciju.

²⁹ Le Monde, 27 août 1968, p. 8.

³⁰ I ovom prilikom treba ukazati da je u prvoj verziji saopštenja stajalo da je sporazum pozitivna činjenica dok se u novoj verziji ističe da je pozitivna činjenica što je došlo do sporazuma. Time je izbegnuta ocena sporazuma. Le Monde, 29 août 1968 p. 7.

uzev stav KPF je ocenjen kao proarapski, stav Federacije kao proizraelski. Međutim, opasnost produžavanja krize učinile su da i u ovom pogledu dođe do izvesnog približavanja gledišta.

Tako su se obe partije složile u pogledu nužnosti da se nađe političko rešenje za palestinski problem u celini. Ovo rešenje one vide u uspostavljanju mira, zasnovanog na pravu Izraela na opstanak, poštovanje prava arapskih država, kao i na »odluci«¹⁶ Saveta bezbednosti koja ističe »nedopustivost sticanja teritorija putem rata«. Postojeći sporovi treba da budu rešeni mirnim putem, podrazumevajući garantovanje granica, položaj palestinskih izbeglica i slobodu plovidbe kroz Suecki kanal i Akabski zaliv.

Razlike nastaju u pogledu tumačenja pomenute rezolucije Saveta bezbednosti. KPF usvaja tezu arapskih država o hitno mi bezuslovnom povlačenju izraelskih trupa sa okupirane teritorije. Federacija prihvata izraelsku tezu da povlačenje treba da bude rezultat pregovora između Izraela i arapskih država. Ona ističe da trajan mir zahteva ne samo priznanje Izraela već i utvrđivanje njegovih konačnih granica. Linija primirja nije granica i zahteva izmene. KPF ne pominje izričito pregovore, očigledno ne želeći da se upusti u osetljivo pitanje priznanja. Ona samo ističe da pitanje treba rešiti na osnovu Povelje UN, posebno u skladu sa poštovanjem suverenosti i teritorijalne celokupnosti svake države. Obe se partije zalažu za garantije Palestincima, iako upotrebljavaju različite nazive.¹⁷ Federacija osim toga ističe da su velike sile dužne da usvoje zajedničku politiku protiv naoružavanja na Srednjem istoku.¹⁸

5. *Diktatorski režimi u Evropi.* – Na posredan način opasnost za mir predstavljaju i diktatorski režimi u pojedinim zemljama.¹⁹ Dve partije su se zadovoljile osudom onih koje su smatrale najkarakterističnijim u Evropi. Verovatno da se ni u jednom pitanju nisu tako brzo složile kao u obnovi osude političkih režima u Španiji, Portugalu i Grčkoj. One potvrđuju želju da i dalje vode zajedničku akciju solidarnosti sa narodima ovih zemalja. Ovo pitanje dodirivano je i u okviru evropskih organizacija. Skandinavske zemlje i Holandija pokrenule su postupak protiv Grčke pred Evropskom komisijom za ljudska prava, a neki zahtevaju da se sa njom raskine sporazum o udruživanju sa Zajedničkim tržištem. S druge se odbija prijem Španije i Portugala kako u Evropski savet tako i u Evropske zajednice, jer ove po oceni R. Squercioni-a, nisu »ni političke ni ekonomske deklaracije«.²⁰ To objašnjava zbog čega se osuđuju režimi jedino u ovim zemljama.

6. *Slučaj Čehoslovačke.* – Nove opasnosti za mir vide se u akciji pet zemalja Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj. Uzbudjenje svetskog

¹⁶ Pozivanje nije precizno a očigledno je reč o rezoluciji Saveta bezbednosti od 22. novembra 1967.

¹⁷ Federacija govori o pravima »Palestinaca« (*Palestiniens*), a KPF »arapskog naroda Palestine« (*peuple arabe de Palestine*).

¹⁸ Ove su ideje iznošene i protiv naoružavanja Indije i Pakistana.

¹⁹ Time je opravdana i akcija UN (1946), koje su preporučile članicama da prekinu sve odnose sa Španijom.

²⁰ *Le Monde*, 24 février 1968, p. 7.

lidarnosti sa komunističkim partijama, u prvom redu sa sovjetskom.³¹ Iste tonove nalazimo u istupanjima članova CK KPF na plenumu CK (20. oktobra 1968) i na proslavi 51. godišnjice oktobarske revolucije (7. novembra 1968). Tom prilikom su W. Rochet, G. Plissonnier i P. Laurant istakli veliko neslaganje sa komunističkim partijama varšavske petorice, naročito u pogledu opravdanosti intervencije u Čehoslovačkoj. Priznajući postojanje podrške neprijateljima socijalizma u samoj Čehoslovačkoj, oni su smatrali da je teško verovati da je pretela agresija, a da je Čehoslovačka bila dovoljno jaka da sama svlada unutrašnje teškoće. U tom pogledu najdalje je otišao Laurant, po kome su teškoće sa kojima se suočila Čehoslovačka nastale pre svega usled grešaka rukovodioca ČSSR pre januara 1968. Po njemu intervencija nanosi štetu zračenju ideje komunizma. Drugim rečima Čehoslovačkoj je eventualno trebalo pomoći da se što pre oslobodi pristalica bivšeg predsednika, a ne obratno.

Ovo treba istaći pošto je jedan dan ranije objavljeno zvanično saopštenje o razgovorima koje su 4. i 5. novembra 1968. vodile u Moskvi delegacije KPSS i KPF. Saopštenje pominje na 15. mestu (ima ukupno 17 tačaka) razmenu mišljenja o događajima u Čehoslovačkoj. Tek iz govora W. Rochet-a (7. novembra) saznaje se da je KPF i posle tih razgovora zadržala svoj stav u tom pitanju. U naknadu za to saopštenje nadugačko govori o delatnosti zapadnonemačkih reacionara, militarista i revanšista. Poznato je da francuski komunisti smatraju da ta delatnost ne opravdava intervenciju u drugim zemljama. Umesto toga na prvom mestu se ističe rešenost dve partije da »nastave i ojačaju tradicionalno prijateljstvo«. Stoga ovo saopštenje ne pruža sliku o stavovima delegacija. Upravo u njemu se može nazreti samo stav SSSR i ono o čemu postoji saglasnost, dok je brižljivo izostavljeno sve ono što sovjetskim rukovodiocima nije po volji da čuju. To je primena posebnog shvatanja ravnopravnosti, preko koje ne slučajno ovo saopštenje brzo prelazi.

U kritici intervencije najdalje je među komunistima otišao R. Garaudy U intervjuu datom dopisniku ČTK on je izjavio da je jedino rešenje u bezuslovnom povlačenju stranih trupa iz Čehoslovačke. Odbacujući izgovore za intervenciju, on je istakao da je KPČ uživala podršku celog naroda i da nije bilo opasnosti od kontrarevolucije. Dokaz za to je što niko ne pristaje da saraduje sa okupatorom. Kontra-revoluciji pak pogoduje davanje socijalizmu lika koji je suprotan marksizmu-lenjinizmu. I on odbija da se pridruži antisovjetskoj kampanji čak i kada stav koji su zauzeli sovjetski rukovodioci zadaje udarac komunističkom i radničkom pokretu. Najveću pažnju izazvao je deo izjave u kome je rekao da su ovim sovjetski rukovodioci zadali udarac i sopstvenoj partiji i zemlji. U pitanju je povratak staljinizma u teoriji i praksi. Zato im on poručuje da se povuku da bi povratili partiji čast, a međunarodnom pokretu njegov lik. Oni treba da po-

³¹ Le Monde, 28 août 1968, p. 7.

vuku sve posledice kako bi njihova partija ponovo postala dostojna Lenjinova imena, a komunisti da ne zaborave lekciju jednog bolnog iskustva.³²

Politbiro je brzo reagovao i ogradio se od ove izjave, koja drži delove koji predstavljaju nedopustivo mešanje u unutrašnje stvari bratskih partija.³³ Međutim, treba istaći da je i sam čehoslovački ambasador u Parizu W. Pithart istakao da KPF treba da ide dalje od osude sovjetske akcije i da između ostalog zahteva i bezuslovno povlačenje okupacionih trupa.³⁴

Protest su izrazili i komunisti sa fakulteta i visokih škola, koji ulazak stranih trupa u Čehoslovačku smatraju za otvoreno kršenje deklaracije iz Čierne,³⁵ kao i drugi intelektualci bliski levici.³⁶ Oni ističu da su staljinizam i njegovi metodi suprotni interesima i težnjama socijalističkih zemalja i svetskom revolucionarnom pokretu u celini. Ove težnje i interesi ne smeju biti žrtvovani političkim i strateškim interesima jedne velike sile, ma koja to bila.³⁷ Sam Sartre je bio još oštriji. U izjavi datoj »Paese Sera«³⁸ on je invaziju Čehoslovačke okvalifikovao kao agresiju, koju je svrstao u ratne zločine.

Sovjetsku intervenciju je iz posebnih razloga osudila i trockistička IV internacionala, ističući da je Moskovski sporazum nametnut.³⁹ Drugačiji stav zauzela je grupa koja je isključena iz nje 1962. Opravdavajući u načelu intervenciju protiv pokušaja kapitalista da se domognu vlasti, ona osuđuje intervenciju u Čehoslovačkoj i traži povlačenje stranih trupa i davanje vlasti radnim masama.⁴⁰ Međutim, tzv. »»revolucionarna tendencija KPF« je odobrila intervenciju u Čehoslovačkoj i pozvala francuske komuniste da smene sadanje rukovodstvo KPF.⁴¹

Stav KPF odgovara stavu koji su u ovom pitanju zauzele mnoge evropske komunističke partije. U osnovi sličan stav zauzele su i druge partije leveice, ili njihove organizacije.⁴²

Tako je i Ujedinjena socijalistička partija osudila »rusku vojnu agresiju«, upoređujući je sa onom kojaje pogodila Čehoslovačku pre 30 godina.⁴³ Izraz »agresija« nalazimo i u osudi koju je izrekao G. Bé-

³² Le Monde, 28 août 1968, p. 7.

³³ Le Monde, 29 août 1968, p. 7.

³⁴ Le Monde, 27 août 1968, p. 8.

³⁵ Le Monde, 22 août 1968, p. 5.

³⁶ Izjavu su potpisali S. de Beauvoir, R. Blin, M. Bosquet, J.-L. Bost, J. Daniel, D. Guérin, M. Leiris, D. Mascolo, M. Nadeau, M. Roche, J.-P. Sartre.

³⁷ Le Monde, 23 août 1968, p. 8.

³⁸ Nju su preneli u izvodima Le Monde, 27 août 1968, p. 8 i u celini NIN, od 8. sept. 1968, str. 18.

³⁹ Le Monde, 27 août 1968, p. 8.

⁴⁰ Le Monde, 27 août 1968, p. 8.

⁴¹ Le Monde, 23 août 1968, p. 8.

⁴² Biro Socijalističke internacionale, koji je zasedao baš tih dana, osudio je ovu invaziju kao akt agresije, upoređujući je sa Hitlerovom od pre 30 godina. Zato je zahtevao hitan saziv Saveta bezbednosti. Le Monde, 23 août 1968, p. 6.

⁴³ Le Monde, 22 août 1968, p. 5.

rard-Quélin, potpredsednik Radikal-socijalističke partije,⁴⁴ dok Nacionalni birg te partije osuđuje »brutalno i neodgovorno držanje sovjetskih rukovodilaca«.⁴⁵

Na istoj liniji su i A. Savaryy, član biroa F. G. D. S.⁴⁶ i F. Mitterrand, tada predsednik Federacije.⁴⁷ U jednoj kasnijoj izjavi on je okupaciju Čehoslovačke nazvao »kriminalnom agresijom«, optužujući sovjetske rukovodioce za imperijalizam, kolonijalizam, kršenje obaveza i diktat. On je izrazio podršku narodu Čehoslovačke⁴⁸ i u tom pogledu je njegov stav blizak onome koji je zauzeo R. Garuardy.

Isti izrazi sreću se i u osudi od strane Socijalističke partije.⁴⁹ Njen šef Guy Mollet je čak upotrebio izraz »zločin«,⁵⁰ dok je Moskovski sporazum i za njega diktat. On ga je uporedio sa uspostavljanjem protektorata nad Češkom. Samo razlika je po njemu u tome što je tada Hitler pretio okupacijom, a sada je prethodno izvršena okupacija.⁵¹

III. — Zaključak

Kada se razmatra stav francuske levice prema najznačajnijim aktuelnim međunarodnim problemima zapaža se da je u tome došlo do približavanja gledišta. To se približavanje naročito ogleđa u pitanjima od opšteg značaja, kao što su održavanje mira, razoružanje i kolektivna bezbednost. Otuda i njeno protivljenje upotrebi sile i zalaganje za mirna rešenja. Posledica takvog prilaza je i stav u pogledu Vijetnama i Čehoslovačke. U tom pogledu se održava opšti stav u Zapadnoj Evropi prema održanju mira i stabilnosti, a na tome se zasniva i osuda nekih režima u Evropi.

To ne znači da nema razlika. One se ne prikrivaju, ali se sve češće ističe saglasnost o suštini stvari. Time se razlike žele predstaviti kao veće ili manje prisustvo posebnih elmenata, ali koje ne utiče na tu suštinu. Ne želeći da shvatimo ove razlike isključivo kao posledice različitih ukusa, moramo istaći da je iz posebnih razloga KPF više isticala »nacionalni«, a ostala levica »internacionalni« moment. Te razlike nisu nimalo slučajne, a naročito se ogledaju u pitanjima kolektivne bezbednosti i učesća Francuske u NATO. Moglo bi se reći da je KPF u tom pogledu bliža de Gaulle-u⁵² nego ostaloj levisi.

To isto važi i za ocenu događaja u vezi sa Čehoslovačkom. I pored jasno izraženog stava u osnovnom pitanju, KPF je manje bučna u osudi SSSR i njegovih saveznika od ostalih. U njenim dokumentima se mogla

⁴⁴ Le Monde, 25-26 août 1968, p. 8.

⁴⁵ Le Monde, 28 août 1968, p. 7.

⁴⁶ Le Monde, 22 août 1968, p. 5.

⁴⁷ Le Monde, 23 août 1968, p. 9.

⁴⁸ Le Monde, 30 août 1968, p. 5.

⁴⁹ Le Monde, 25-26 août 1968, p. 9.

⁵⁰ Le Monde, 23 août 1968, p. 9.

⁵¹ Izjava na radiju Evropa 1. Le Monde, 31 août 1968, p. 5.

⁵² W. Rochet-u se pripisuje da je, kada su mu primetili da je prihvatio de Gaulle-ova shvatanja, odgovorio: »On je prihvatio naša«.

zapaziti i izvesna neodređenost. Ne samo da se naslućuju izvesne rezerve u pogledu političke linije KPC (iako se na drugim mestima jasno ističe da je to u nadležnosti svake partije a Garaudy-u zamera što daje ocenu sovjetskih rukovodilaca) već se SSSR i dalje priznaje rukovodeća uloga u mnogo čemu. Isto tako se mogu zapaziti pozivanja na dokumente sa partijskih savetovanja 1956. i 1960, kao i maglovite formulacije o potrebi vođenja računa o interesima svetskog revolucionarnog pokreta, čime se svesno ili nesvesno pomaže onima koji na sve moguće načine žele da opravdaju postupke prema Čehoslovačkoj. Objašnjenja za to mnogi nalaze u tome što se i u sadanjem rukovodstvu KPF još nalaze neki koji su odobrali Staljinovu politiku. Ako bi se po tome sudilo, onda stav KPF u slučaju Čehoslovačke znači suštinsku promenu.⁵³

Međutim, vredi istaći da je u ovom pitanju stav francuske vlade još blaži. Ako se sudi po dostupnim dokumentima, ona se zadovoljila da konstatuje da intervencija predstavlja kršenje načela suverenosti i nemešanja i izrazila nadu da će SSSR povući trupe i nastaviti politiku popuštanja zategnutosti.⁵⁴

Veće razlike postoje u načinima prilaženja problemima Srednjeg istoka i Nemačke, ali ostaje uverenje da će se i one s vremenom prevazići. Za to su potrebni zajednički naponi, što potvrđuju i najnoviji događaji. Nije slučajno Guy Mollet pozitivno ocenio stav KPF u slučaju Čehoslovačke,⁵⁵ ističući da to omogućava da se predvidi približavanje, iako ga još ne konkretizuje.⁵⁶ To približavanje je neophodno ako leвица želi da dođe do zajedničkog programa, bez koga nema ni uticaja na zvaničnu politiku ni zajedničke vlade.

⁵³ To je ocena koju je dao Guy Mollet, podsećajući da je KPF pokušavala da opravda-pakt Ribbentrop—Molotov i intervenciju u Mađarskoj. *Le Monde*, 31 août 1968, p. 5.

⁵⁴ La documentation française, Articles et documents, Nos 01919-01920, 30 août—6 septembre 1968, p. 43. Međutim, kada je Sovjetska flota počela da krstari Sredozemljem, ministar inostranih poslova M. Debré je raniju formulu: »smanjenje zategnutosti, sporazumevanje i saradnja« zamenio novom: »razumevanje i saradnja, ako je to moguće«. Vid. u tom smislu izjavu u Narodnoj skupštini, *Politika*, 9. XI 1968, str. 1.

⁵⁵ *Le Monde*, 23 út 1968, p. 9.

⁵⁶ *Le Monde*, 30 août 1968, p. 5.

*Résumé*QUELQUES PROBLEMES ACTUELS INTERNATIONAUX
ET LA GAUCHE FRANÇAISE

Les dernières années se caractérisent par des rapprochements des partis politiques de la gauche française. Cette évolution a été marquée par un pacte électoral, de 20 décembre 1966, et plus tard par une déclaration commune de la Fédération de la gauche démocrate et socialiste et du Parti communiste français, du 24 février 1968. Deux formations constatent dans ces documents une certaine convergence de vues sur le plan de la politique étrangère. Cette convergence comprend quelques principes fondamentaux de la politique internationale (p. ex. règlement pacifique des différends internationaux, désarmement et sécurité collective, détente dans les rapports entre l'Est et l'Ouest). Mais cela ne veut pas dire qu'elles sont d'accord sur le contenu et notamment sur les modalités d'application de ces principes. Le P. C. F. se prononce pour la dissolution simultanée des blocs militaires. La F. G. D. S. demande des concessions de la part de l'Union soviétique.

Il en est de même quand il s'agit des questions actuelles internationales. Les deux partis condamnent les régimes dictatoriaux en Europe, ils se prononcent en faveur de l'aide aux pays en voie de développement ainsi que pour la solution politique des problèmes d'Allemagne, de Vietnam et de Moyen Orient. Mais l'accord n'est que sur le plan de principes. Les divergences apparaissent sur les moyens voir les méthodes de règlement. Ainsi le P. C. F. estime que l'application de la résolution du Conseil de sécurité doit commencer par le retrait des troupes israéliennes de territoires occupés tandis que pour la F. G. D. S. ce retrait doit résulter des négociations entre pays intéressés.

Deux partis voient dans l'affaire de Tchécoslovaquie une nouvelle menace contre la paix et la sécurité en Europe. L'action de l'U.R.S.S. et de quatre de ses alliés du pacte de Varsovie a mis la gauche française à une rude épreuve. C'était notamment le parti communiste qui se trouvait dans une situation délicate. Il devait se prononcer sur une action qui était bon gré mal gré difficilement justifiable. Or, dans le passé il a toujours essayé de justifier la politique soviétique, même quand il s'agissait du pacte Ribbentrop-Molotov ou de l'intervention en Hongrie. Mais la situation a changé et le parti communiste, qui dénonçait les interventions au Vietnam et à Saint-Domingue, a du constater, pour la première fois dans son histoire, non »sans amertume et un certain déchirement«, d'après l'expression de W. Rochet, son »grave désaccord« avec le parti communiste de l'Union soviétique au sujet de l'intervention militaire en Tchécoslovaquie.

Les autres partis de la gauche et les intellectuels français étaient encore plus sévères dans leur jugement de l'attitude soviétique. Ils la comparaient avec celle de Hitler il y a trente ans. C'est dans cet esprit qu'ils rejetaient les accords de Moscou comme imposés par la force.

Ainsi l'affaire de Tchécoslovaquie encouragera peut-être la réunification de la gauche française. C'est pourquoi M. Guy Mollet n'hésita à se féliciter de l'attitude du Parti communiste français. D'après lui, elle permet d'envisager pour demain des rapprochements, ce qui n'est pas encore concrétisé. Ce rapprochement était nécessaire si la gauche souhaitait un programme commun sans quoi il n'y ait pas d'influence sur la politique officielle ni gouvernement commun.